

Особлива частина: Підручник (Александров Ю.В., Антипов В.І., Володько М.В. та ін.)/Відп. ред. В.І.Шакун. К., 1998. 4. Матусовський Г.А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Х., 1999. 5. Кочерга В., Фосенко С. Законопроект, який став законом // Право України. 1998. №7. 6. Новий тлумачний словник української мови / Укл. В.Яременко, О.Сліпущко. Т.1. – К., 1998. 7. Андрушко П.П. Кримінальна відповідальність за порушення законодавства про бюджетну систему (науково-практичний коментар до статей 211 та 211 Кримінального кодексу України) // Юридичний вісник України. №8. 24 лютого – 2 березня 2000 р. Інформаційно-правовий башк. С. 22–32. 8. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак. / Г.В. Андруш, П.П. Андрушко, С.Я. Лихова та ін.; За ред. П.С. Матишевського та ін. – К., 1999. 9. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Під заг. ред. Потебенька М.О., Гончаренка В.Г. У 2-х ч. Ч.1. – К., 2001. 10. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хаврошюка. – К., 2001.

Надійшло до редакції 19.02.02

А.С. Тяпкін

ОРИГІНАЛЬНІСТЬ ТА НОВИЗНА ЯК УМОВА ОХОРОНЮВАНІСТІ ТВОРУ ЗА АВТОРСЬКИМ ПРАВОМ

Авторське право, що є частиною цивільного законодавства держави, регулює відносини по створенню та використанню творів науки, літератури та мистецтва. Авторське право належить до тих правових систем, до того права, захист яких прямо гарантується Конституцією України. Стаття 54 Конституції України наголошує: «Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожен громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності: ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом» [1].

Російський законодавець (на відміну від українського, який таких тлумачень не дає), в ст.6 Закону Російської Федерації «Про авторське право та суміжні права» від 9 липня 1993 р. [2] обумовлює, що твір – це результат творчої діяльності, незалежно від його тлумачення та достоїнства, а також способу викладення. Авторське право Франції за Законом «Про літературну та художню власність» від 11 березня 1957 р. у редакції від 3 липня 1985 р. [3, с.83–107] охороняє всякі твори як здобутки творчості в силу тільки факту їх створення, незалежно від їх виду, форми виявлення, достоїнства та тлумачення.

Творча діяльність – то є процес пізнання, утворення нового, раніше невідомого, оригінального. Тому результат буде творчим, коли він є оригінальним [4, с.36]. О.А. Підопригора та О.О. Підопригора розглядають творчість як цілеспрямовану пошукову діяльність людини, результатом якої є щось якісно нове, яке відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю [5, с.4]. Р. Дюма в книзі «Литературная и художественная собственность» пише, що творчість є вирішальною підставою надання правової охорони, і, таким чином, головним слідством цього етапу висунення оригінальності в якості єдиного критерія охорони творчих творів. Тільки оригінальність

твору визначає його охоронюваність [6, с.28–29]. В «Енциклопедії книжкової справи» наголошується, що авторським правом охороняються твори тільки оригінальні, а в законах про авторське право багатьох зарубіжних країн прямо вказується, що авторським правом охороняються оригінальні творчі здобутки. Творчі здобутки – це підсумки діяльності нашого мозку, якій ладен утворювати тільки ідеальні образи, а не предмети матеріального світу. Тобто сам твір – це не матеріальний, а ідеальний об'єкт [7, с.118–119]. У міжнародному інституті охорони авторських прав її предметом, вважаються всі твори літератури, науки і мистецтва незалежно від способу та форми їх вираження то за умови, що такий твір є оригінальним, або відома тематика виражена в новій оригінальній формі [8, с.201].

Але М.І. Бару відносив до ознак твору, що є об'єктом авторського права тільки його новизну [9, с.11, 12]. Е.П. Гаврилов писав про охоронювані твори, яким властивий високий художній зміст, новизна, актуальність та інші достоїнства [10, с.12]. В.Л. Чертков казав, що для правового захисту необхідно тільки, щоб твір був творчим та був виражений в об'єктивній формі, яка давала б іншим особам та організаціям можливість відтворити результат творчості автора [11, с.5]. А ст.103 Основ цивільного законодавства Союзу РСР і союзних республік при посиленні на самостійні твори називала їх новими, творчо самостійними [12, с.14].

Як на наш погляд, питання нового (новизни) та оригінального (оригінальності) творів лежать зовні законодавчого регулювання і більше притаманне не інституту авторського права, а судовим розглядам щодо презумпції авторства чи визнання авторського права. Справді, вимога оригінальності твору відноситься, за українським законодавством (див. Закон України «Про авторське право та суміжні права») [13], до *похідного твору*, як продукту інтелектуальної творчості, заснованого на іншому існуючому творі (перекладі, адаптації, аранжуванні та іншій переробці творів та обробки фольклору). Оригінальність його полягає у творчій переробці твору, що існував раніше, або у творчому перекладі його на іншу мову. Крім цього, п.12 ст.5 українського закону вимагає не заподіювати шкоду охороні оригінальних творів, на основі яких створено похідні. Більш вимогливо ставиться законодавець до оригінальних назв твору, що можуть розглядатись як окремі твір (ст.6). Слід зауважити і на те, що в Положенні про авторське право в картографії [14] в ст.2.4. йде мова про захист авторським правом первісних, оригінальних картографічних творів, так і таких, що були отримані в результаті творчої переробки твору, яке привело до суттєвих змін його форми та змісту.

Власне на цьому український законодавець і завершує вимоги щодо оригінальності.

Французький закон схожий з українським у тлумаченні оригінальності – у ст.4 мова теж йде щодо переробок, перекладів та аранжувань, а вірніше – мова йде не про саму оригінальність, а про початковий твір, джерело переробки. В ст.5 міститься вимога щодо оригінальності назви твору.

За російським законом вимога оригінальності твору відсутня взагалі.

Насамкінець, ч.3 ст.2 Бернської Конвенції про охорону літературних та художніх творів [15] наголошує, що переклади, адаптації... та інші переробки лі-

тературного чи художнього твору охороняються разом оригінальними творами, без утиску прав автора оригінального твору.

Творчість, творча діяльність за різними джерелами визначається різно. Так, за Філософським словником творчість – продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні і духовні цінності суспільного значення... Творчість є могутнім джерелом новаторства в усіх галузях матерійного і духовного життя суспільства, а її результати (продукти) найвищою мірою відзначаються оригінальністю, неповторністю, унікальністю, досконалістю [16, с.684]. *А оригінальність*, (від лат. *originalis* – первинний, природний) за тим же джерелом, це критерій творчої діяльності людини, певна якість творчого продукту... Становлення оригінальності проходить етапи автоматичного відтворення взірця, запозичення, наслідування і власне оригінальність, яка передбачає вибір точки зору, позиції для повноцінного бачення предмету, характер, послідовність розкриття матеріалу творчості, оптимальне число компонентів предмета, що розкривається. Оригінальність включає неповторність бачення світу з боку людяності – творця, її унікальну своєрідність... В основі природи оригінальності лежать дві базові тенденції людського пізнання, які Ж.Піаже назвав централією і децентралією – переломлення світу через людське бачення та усунення будь-яких деформацій, пов'язаних з суб'єктивністю людської позиції [16 с.418]. За особистістю творця, на думку американського педагога Б.Олмо, стоять такі якості творчого мислення як: здатність віднаходити і формувати проблеми; здатність до генерування великої кількості різноманітних ідей; оригінальність, тобто здатність реагувати на ситуацію нетривіальним способом, який відрізняється від усереднених відповідей; вміння удосконалювати той чи інший об'єкт, додавати до нього певну деталь, новинку; дар вирішувати проблему, тобто здатність до аналізу і синтезу; гнучкість мислення [17].

Список літератури: 1. Конституція України. К., 1996. 2. Ведомости Верховного Совета РФ. 1993. №32. Ст. 1242. 3. Гражданское, торговое и семейное право капиталистических стран // Сб. норм. актов.: Авторское право. Учеб. пособие / Под. ред. В.К. Пучинского, М.Н. Кузнецова. М., 1988., С. 83-107. 4. Интеллектуальная собственность в Украине. Т.2. Авторское право и смежные права. К., 1999. 5. Пилопригора О.А., Пилопригора О.О. Право интеллектуальной собственности в Украине. Навчальний посібник для студентів юрид. вузів і факультетів університетів. К., 1998. 6. Р. Дюма. Литературная и художественная собственность. М., 1993. 7. Энциклопедия книжного дела. М., 1998. 8. Интеллектуальная собственность: Основные материалы: в 2-х т.: Ч. II. гл.8-13: Пер. с англ. Новосибирск. 1993. 9. Бару М.И. Охрана прав авторов, изобретателей, рационализаторов. К., 1984. 10. Гаврилов Э.П. Авторское право. Издательские договоры. Авторский гонорар. М., 1988. 11. Чертков В.Л. Авторское право в периодической печати. М., 1977. 12. Авторське право. К., 1981. 13. Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 23.12.1993. №3792-ХІІ. 14. Положення про авторське право в кінографії. За реєстр. в Мінюсті 24.04. 1997. №422/2226. 15. Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів від 9 вересня 1886 р. 16. Філософський словарь / Под ред. В.И. Шивхарука. М., 1986. 17. Шинька Р.Б. Интеллектуальная собственность. Х., 2002.

Надійшла до редакції 15.01.02